Työ ja turva -osasto/TG/ea

6.11.2018

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntö 188/2018 vp hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Pääpiirteittään Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK näkee hyvänä, että uuden lain myötä pyritään selkeyttämään sosiaaliturvaetuuksien määräytymistä erilaissa rajat ylittävissä tilanteissa. Yhä lisääntyvän ihmisten liikkuvuuden, niin Euroopan unionin kuin sen ulkopuolelta tulevien, myötä tarve sosiaaliturvalainsäädännön tarkastelulle on tärkeää. Muun muassa digitalisaation huomioiminen sosiaaliturvalainsäädäntöä uudistettaessa helpottaa ja nopeuttaa etuudensaajien ja toimeenpanijoiden työtä. Kuitenkin sosiaaliturvalainsäädäntöä uudistettaessa etuudensaajien oikeusturvan takaaminen sekä järjestelmän selkeyttäminen ymmärrettävämmäksi ja läpinäkyvämmäksi ovat ensisijaisia tavoitteita.

Kokonaisuudessaan esityksessä on nähtävissä Suomeen erityisesti lyhytaikaisesti töihin tulevien aseman helpottaminen, mutta Suomesta muuttavien osalta sosiaaliturvaan kuulumisen aikarajojen tiukentaminen.

Työskentely

SAK näkee esityksen keskeisen muutosesityksen, jonka mukaan Suomeen työntekijänä tai yrittäjänä tulevan henkilön osalta etuuslainsäädäntöä sovellettaessa arvioitaisiin ensisijaisesti työskentelyä koskevien edellytysten täyttymistä, hyvänä. Jälkisuoja työntekijän aseman säilyttämisessä nähdään myös tervetulleena muutoksena, mutta sen soveltaminen työttömyysturvassa jää esityksessä vielä epäselväksi.

SAK näkee neljän kuukauden työskentelyn ehdon poistamisen yhdenvertaisuutta edistävänä. Oleellista on kuitenkin vahvistaa, että jatkossa kaikista työntekijöistä maksetaan sairausvakuutusmaksu. Näin toteutuu myös niin sanottu vakuutusmaksuperiaate; vakuutusmaksu maksetaan kaikista työntekijöistä, vaikka kaikki eivät välttämättä tarvitse etuuksia. Lisäksi sairausvakuutuksen maksaminen kaikista työntekijöistä tasaa kilpailuongelmaa lyhytaikaisesti työskentelevien ja pidempään Suomeen työskentelemään tulleiden välillä.

SAK:n näkemyksen mukaan työttömyysturvan työssäoloehdon kertymisen mukaisen viikkotyöajan tarkastelusta luopuminen on sinällään kannatettavaa. Työskentely tarkastelun pohjana käytettäisiin vain kuukausiansioita, joiden olisi oltava vähintään peruspäivärahan määrä eli 696,60 euroa vuoden 2018 tasossa. Ansiorajan asettaminen on tässä vaiheessa kuitenkin hankalaa. Osa-aikatyön osalta ansioraja esitetyllä kuukausiansiolla voi jopa hieman kasvaa nykyisestä. Ensi vuoden alussa voimaan astuvan tulorekisterin valmisteluissa on käyty keskustelua myös

työttömyysturvaan liittyvästä työajan tarkastelun mahdollisesta luopumisesta ja niin sanotusta työssäoloehdon euroistamisesta. Mikäli euroistamiseen tulevien vuosien aikana päädytään, voi nyt käsittelyssä olevan hallituksen esityksen ansioraja eriytyä työttömyysturvasta. Tämä ei ole suotavaa, joten siksi ansiorajaan tulee mahdollisten työttömyysturvamuutosten yhteydessä palata.

Hallituksen esityksen ollessa lausuntokierroksella ministeriössä SAK nosti esiin hallituksen esityksen puutteet työttömyyskassojen osalta. Työttömyyskassojen rooli työttömyysturvaetuuksien maksajana jää edelleen esityksessä liian vähälle huomiolle. Työttömyyskassat mainitaan vain nykytilan esittelyn osassa tahona, joka ratkaisee itsenäisesti henkilön Suomessa asumisen ansiopäiväraha-asian yhteydessä. Nykytilan arvioinnin tai muutosten osalta työttömyyskassat unohtuvat täysin. Esimerkiksi työskentelyn alkamisen osalta todetaan Kansaneläkelaitoksen saavan tiedot tulorekisteristä tiedot ansioista. Mistä työttömyyskassat saavat tiedon vuonna 2019, jolloin muutosten on tarkoitus astua voimaan? Työttömyyskassat ovat tulorekisterin tiedon käyttäjiä vasta vuodesta 2020 alkaen. SAK painottaa edelleen tarvetta työttömyyskassojen näkökulman esiin nostamiseksi sekä arvioinnin että mahdollisten lainsäädäntömuutosten osalta.

Asuminen

SAK näkee tilapäisen ulkomailla oleskelun aikarajan laskemisen yhdestä vuodesta kuuteen kuukauteen voivan johtaa heikennyksiin eri opiskelija- ja työntekijäryhmillä. Näistä esimerkiksi ei-tutkintoon johtavat opiskelijat, työharjoittelijat, au-pairit, urheilijat, tanssijat jne. eivät välttämättä täytä työskentelymaan vähimmäisedellytyksiä sosiaaliturvaan kuulumisessa. Heidän oleskelunsa ulkomailla kestää myös usein vähemmän kuin vuoden mutta enemmän kuin kuusi kuukautta. SAK ei näin ollen kannata ulkomailla tilapäisen oleskelun aikarajan laskemista.

Esityksessä ehdotetaan, että jatkossa lähetetyt työntekijät, tutkijat sekä lähetys- ja kehitystyöntekijät rinnastettaisiin ulkomailla oleskellessaan Suomessa asuvaan henkilöön enintään viiden vuoden ajan nykyisen 10 vuoden sijasta. SAK toteaa, ettei rajan muuttamiselle ole esitetty erityisen painavaa perustetta. On kuitenkin positiivista, että saatujen lausuntojen perusteella hallituksen esitystä on muutettu niin, että myös jatkossa ulkomailla tutkintoa opiskelevat rinnastettaisiin Suomessa asuvaan henkilöön edelleen siihen saakka, kunnes päätoimiset opinnot päättyvät, eli yli 5 vuotta.

Hallinnolliset menettelyt

Esitys sisältää yksilön kannalta keskeisiä muutoksia hallinnollisiin prosesseihin. Esityksen mukaan jatkossa ensimmäistä kertaa Suomeen tulevan henkilön oikeus sosiaaliturvaan Suomessa asumisen tai

työskentelyn perusteella selvitettäisiin vasta henkilön hakiessa Kelalta etuutta, Kela-korttia tai eurooppalaista sairaanhoitokorttia. Etuushakemuksesta annettaisiin valituskelpoinen päätös tai henkilölle myönnettäisiin Kela-kortti hakemuksesta.

Nykyisin henkilön on ensin haettava oikeutta asumisperusteiseen sosiaaliturvaan, jonka jälkeen voidaan vasta ratkaista oikeus etuuteen. Päätös sosiaaliturvaan kuulumisesta tehdään aina päätöksenantohetkellä olevien tietojen perusteella. Tämän jälkeen tulevat etuushakemukset perustuvat päätökseen sosiaaliturvaan kuulumisesta. Ongelmalliseksi nykykäytäntö muodostuu tilanteissa, joissa henkilön olosuhteet ovat muuttuneet ennen etuusasian käsittelyä. Tällöin on myös muutettava päätöstä henkilön sosiaaliturvaan kuulumista. Prosessi voi kestää muutoksenhakuineen kauan, eikä lopputulos ole aina ennakoitavissa. SAK näkee esityksen muutosehdotuksen selkeyttävänä, mutta korostaa oikeutta saada päätös sosiaaliturvaan kuulumisesta sitä näin halutessa. Hallituksen esityksessä on lausuntokierroksen jälkeen vahvistettu henkilön oikeutta saada päätös sosiaaliturvaan kuulumisesta pyynnöstä.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lisätiedot: sosiaalipoliittinen asiantuntija Tuuli Glantz, SAK ry, tuuli.glantz@sak.fi